

Культура 09

01-17-2026

Тиждень #17

Лекція #9.

Барокко в Україні 17-18 ст.
(початок – прозірки 27)

Завдання (з книжки *Українська Культура I*):

Прочитати:

Лекція #9.

Барокко в Україні 17-18 ст.
ст. 170-172
(стара книжка 164-167)

Виконати:

Виконати залучений іспит.

БАРОКО В УКРАЇНІ 17–18 СТОЛІТЬ

Бароковий стиль виник в Італії на початку 17 століття і був пануючим в Європі впродовж 1600-х і початку 1700-х років. Бароко відповідало своїй бурхливій добі — періоду великих перемін у житті народів та економічного зросту. Замість спокою і гармонії, що панували в мистецтві ренесансу, бароковий стиль випромінює почуття руху, динаміки, боротьби за величності. Замість логічної простоти, бароко любить складність.

В архітектурі стиль бароко зберігав в основному ренесансові форми (напр. велику центральну куполу), але прикращував усе багатим оздобленням. Саме такою і є визначальна риса бароко — його багата та пишна орнаментация будівель, всередині та зовні. Бароко експресивне й розкішне у вислові. Разом із тим, бароко любить контрастами (перш за все світла й тіні).

Бароко прийшло в Україну в другій половині 1600-х років, коли українська архітектура переживала, свою другу, після княжих часів, золоту добу. Це був час існування козацько-гетьманської держави. Нові будівлі віддзеркалювали жвавий розвиток культури та економіки України того часу, відродження українського духу і національної гордості.

Із постановом гетьманської держави постала значна група меценатів, що ними стали козацька старшина і гетьмани, в першу чергу Бондан Хмельницький, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Данило Апостол, Кирило Розумовський. Вони фінансували будову нових церков і перебудову старих, ставили величаві приміщення для вищих шкіл-колегіумів. Раніше таких опікунів культури було небагато — князі Костянтини Острозькі (батько і син), церковні братства, митрополит Петро Могила.

За гетьмана Мазепи бароко увійшло у стадію посиленого розквіту. Мазепа мав славу щедрого опікуна Церкви й мистецтва. Його заходами перебудовано в Києві: Софійський і Михайлівський собори, Успенський собор Печерської Лаври, збудовано величавий Миколаївський («Військовий») собор та інші церкви — разом близько 20 церков. Усе те будівництво було здійснене в пишному й мальовничому бароковому стилі, якому архітектори надали українських рис.

Будучи у близьких культурних стосунках із рештою Європи, Україна досить рано перейняла стиль бароко. Однак в Україні бароковий стиль

Церква св. Іллі («Богданова») в селі Суботів з бароковим фронтоном

Кам'яниця київського віїта

Брама Заборовського (західний вхід на території Софійського собору у Києві).

Палац Івана Мазепи у Батурині (модель реконструйованого палацу)

розвинув і власні, оригінальні риси. З огляду на свою оригінальність, це будівництво називають проявом унікального УКРАЇНСЬКОГО або КОЗАЦЬКОГО БАРОКО.

Українське бароко не таке перевантажене орнаментикою, як західне бароко; воно більш помірковане у вжитку прикрас і має спокійніші форми. Будівлі козацького бароко немов тяжіють до того, щоб мальовничо вкластися у природне довкілля (більшість будівель — білі із зеленими дахами чи банями). Також церкви не переймають конструкції західних барокових святинь, радше зберігають основні принципи будови церкви східно-християнського обряду.

Золота доба української архітектури потривала ціле століття і зустріла свій кінець із упадком гетьманату й посилення царської російської політики на знищення української національної культури.

Краса українського барокового будівництва і високе технічне вміння українських архітекторів мали значний вплив на сусідні країни — Молдавію, Росію, Білорусь, Литву. До столиць тодішньої російської імперії, Москви і Петербургу, спроваджувано немало українських будівничих.

Найвизначнішими архітекторами будівель у стилі козацького бароко були Іван Григорович-Барський, Степан Ковнір, Йосип Старченко (Старцев) та Іван Зарудний.

Пояснення слів

бароко — baroque

золота доба — golden age

меценат — patron of the arts

пишний — exuberant

підбанник (бараб́ан) — tholobate or drum for a dome

плястер — plaster

показніший — more ostentatious

притаманний — characteristic

Закріплення 12

1. Чим відрізняється стиль бароко від ренесансового стилю? 2
2. В який спосіб віддзеркалювало барокове мистецтво свою добу? 2
3. В якій країні постав стиль бароко? 1
4. В яких століттях було бароко пануючим стилем в Європі? 1
5. Які чинники спричинилися до того, що українська архітектура пережила свою другу золоту добу в 1600-х та 1700-х роках? 3
6. Назвіть головних меценатів української культури 17–18 століть. 2
7. За якого гетьмана був найбільший розквіт козацького бароко в Україні? 1

Домашнє завдання

Напишіть нарис або створіть презентацію про одного з наступних визначних архітекторів України 17 і 18 століть: Василь Барський, Іван Барський, Іван Зарудний, Йосип Старченко, Петро Ярославський, Степан Ковнір, Йоган Шедель (Schadel), Бартоломей Растреллі, Бернард Меретин, Джіаколо Кваренгі (Quarenghi), Андрій Меленський. У своєму повідомленні подайте інформацію про життя і долю цього архітектора, назвіть видатні будівлі, спроектовані ним (зазначаючи місце розташування), зробіть характеристику стилю архітектора тощо. Вкажіть джерела, які були використані для цієї дослідної роботи.

Культура 9
Контрольна робота:

A. Знайдіть пару (/15 точок)

1. відродження	___	relic
2. ворота	___	dome
3. пам'ятка	___	Romanesque
4. вітражі	___	town square
5. курган - могила	___	merchant
6. склепіння	___	cathedral
7. мармуровий	___	palace
8. собор	___	made of stone, brick and mortar
9. баня або купола	___	rebirth
10. терем	___	grave
11. ринок	___	marble
12. купець	___	tower
13. мурований	___	gate
14. романський стиль	___	stained glass windows
15. башта/вежа	___	vault or arched ceiling

B. Напишіть відповідне слово (1 точка кожне слово, /27 точок)

16. Київська Русь тривала від 800 до 1240 рр. В яких містах знаходяться найбільш визначні пам'ятки архітектури цієї доби? Подати принайменше 3:

_____, _____, _____, _____.

17. Заокруглений верх, що підноситься над церквою називається _____ або _____. Назвіть хоч дві інші частини внутра церкви (наприклад апсида) _____ і _____.

18. В українській церкві число бань завжди _____. Це тому що це число має _____ значення: як наприклад _____ особи

Св. Трійці, Христос і _____ евангелісти, і т.д. Чи можете подати ще один приклад? _____.

19. Візантійська церква, хоч із назовні (outside) проста і сувора із вигляду, внутрі (inside) прикрашена _____, різнокольоровими _____ та _____, що мають ціль викликати враження гостини в Господа. Стіни та куполи теж мають багато _____, які пропускають в церкву соняшне _____.

20. Підчас 14 і 16 століть в Україні будували великі _____ для охорони від нападів татар. Їх будували по цілій Україні, але залишилося досить мало. Чи можеш вичислити хоч два: _____, і _____.

21. В якому місті залишилося найбільше архітектурних пам'яток романеського та готицького стилів архітектури, яктакож і прикладів архітектури ренесансу? _____.

22. Ренесанс почався в Європі, в країні _____, около 1400 року, а прийшов в Україну около _____ року.

23. Чи можете назвати хоч одну славу будівлю ренесансу в Україні, та сказати де цей будинок знаходиться? _____, у міст _____.

V. Виписати відповіді на запитання (/8 точок)

24. Підчас Княжої Доби, в Україні збудовано багато визначних будівель. Назви хоч три найславніші (/3 точки)

а) _____

б) _____

в) _____

